

Marta Zahorska

Szkoła i jej rola w kształtowaniu postaw pro-demokratycznych (PP-D)

Postawy pro-demokratyczne to taki rodzaj postaw, których posiadacze cechują się:

1. dostateczną wiedzą o funkcjonowaniu systemów demokratycznych
2. uznaniem demokracji za system pożądany
3. aktywnością na rzecz społeczności

Szkoły mogą oddziaływać na PP-D poprzez:

1. lekcje wychowania obywatelskiego (WOS)
2. stwarzanie odpowiedniego pola dla działalności samorządu szkolnego
3. kulturę szkoły odpowiednio promującą postawy demokratyczne

1) Oddziaływanie lekcji WOS na wiedzę uczniów może być skuteczne. Pokazują to wyniki międzynarodowych badań wśród uczniów 14 i 17-letnich przeprowadzonych przez IEA w 1998/9 r. Polscy uczniowie wypadli najlepiej w teście wiedzy o demokracji. Niestety, gorzej poszedł test starszym uczniom. Ich wiedza na ogół nie poszerzyła się w porównaniu do młodszych uczniów, także w zestawieniu z innymi krajami wypadaliśmy średnio.

2) Samorzady szkolne mają zwykle dość okrojone pole do działania. Zajmują się organizacją dyskotek i innych szkolnych imprez (np. walentynki). Jest to oczywiście dobra lekcja uczenia się organizacji, ale odbiega od idei samorządu jako reprezentanta społeczności szkolnej, jej interesów i opinii.

3) Kultura szkoły, na którą najsilniej oddziałują poglądy i zachowania nauczycieli, rzadko sprzyja rozwojowi PP-D. Nauczyciele dość często deklarują swoją niechęć do szkolnej demokracji. Przykładem jest ich niechętny stosunek do praw ucznia i rzeczników praw ucznia.

Prawa ucznia, które obowiązują w szkołach, stanowią zresztą porażający zlepek praw dziecka, człowieka i rozmaitych szkolnych przywilejów.

Nauczyciele nie stanowią także wzoru zachowań pod względem aktywności społecznej. Jest to grupa unikająca zaangażowań społecznych.

Podkreślają często swoją bezradność i zagubienie w społecznej rzeczywistości.

Polska szkoła nastawiona jest na indywidualny wysiłek i rywalizację. Nie uczy wspólnej pracy. Nie ma dla niej odpowiednich warunków ani w klasach, ani w bibliotekach szkolnych.

W efekcie młodzież szkolna częściej posiada wiedzę teoretyczną, na temat demokracji, niż jest rzeczywiście skłonna poświęcać swój czas na jakąkolwiek aktywność społeczną. Jest też ogromnie nieufna wobec wszelkich instytucji państwowych i społecznych.

Zróznicowane oddziaływania szkół w zależności od jej typu.

Badania postaw pro-demokratycznych w szkołach wykazują, że młodzież różni się w zależności od typu placówki oświatowej. Najczęściej PP-D wykazują licealiści, natomiast uczniowie innych szkół: techników i szkół zawodowych, raczej są skłonni do postaw autorytarnych. Mają mniej wiedzy o demokracji, rzadziej są przekonani o jej zaletach. Częściej wyrażają pogląd, że silna, mądra władza jest lepsza od demokracji. Nie mają żadnych skłonności do działań społecznych.

Młodzież z techników i szkół zawodowych pochodzi z innych środowisk niż licealiści. Jeśli rodzicami uczniów są ludzie wykształceni, dość zamożni, mieszkańcy miast, to częściej prezentują postawy pro-demokratyczne. Natomiast uczniowie techników i szkół zawodowych to najczęściej dzieci ludzi gorzej wykształconych, mniej zarabiających, mieszkających w małych miejscowościach. W tych środowiskach przeważają postawy obojętne wobec demokracji lub jej wrogie.

Szkoła nie jest skuteczna w kształtowaniu PP-D. Postawy te kształtuje rodzina, znajomi, szkoły jedynie petryfikują istniejący stan postaw młodzieży.

Dr hab. Marta Zahorska jest pracownikiem Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół problematyki socjologii edukacji: powstania i rozwoju systemów edukacyjnych, społecznych konsekwencji przemian w systemach szkolnych, procesów wykluczania i marginalizacji w oświacie, trendów w polityce edukacyjnej, edukacji obywatelskiej, a także analizą życia szkolnego, relacji uczeń-nauczyciel, czy tworzenia kultur szkolnych.

Ważniejsze publikacje ostatnich lat: *Szkoła: między państwem, społeczeństwem a rynkiem*, Warszawa, 2002; *Edukacja: od prób uspołecznienia do prób komercjalizacji*, [w:] *Reformy społeczne. Bilans dekady*, M. Rymsza (red.), Warszawa, 2004; *Zmiany w polskiej edukacji i*

ich społeczne konsekwencje, [w:] *Wymiary życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku*, M.Marody (red) Warszawa, 2007; Raport. PracaMłodych.pl. *Monitoring kształcenia na potrzeby lokalnych rynków pracy*, Marta Zahorska (red), Warszawa, 2007; *Dylematy szkolnej demokracji*, [w:] *Wychowanie; Pojęcia. Procesy. Konteksty. T.4*, red. M.Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak, Gdańsk, 2008; M.Zahorska, E.Papiór, M.Roszkowska, *Obywatele czy poddani*, Żak, 2009.